

Nr 75

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 4 juni 1954 (nr 483) om undervisning och vård av vissa psykiskt efterblivna, m. m.

Genom en den 14 oktober 1966 dagtecknad proposition, nr 132, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) lag angående ändring i lagen den 4 juni 1954 (nr 483) om undervisning och vård av vissa psykiskt efterblivna;
- 2) lag om ändrad lydelse av 1 § 3 mom. sjukvårdslagen den 6 juni 1962 (nr 242).

De vid propositionen fogade författningsförslagen är av följande lydelse.

Förslag

till

Lag

angående ändring i lagen den 4 juni 1954 (nr 483) om undervisning och vård av vissa psykiskt efterblivna

Härigenom förordnas *dels* att 4 § lagen den 4 juni 1954 om undervisning och vård av vissa psykiskt efterblivna skall upphöra att gälla, *dels* att 1 och 2 §§ nämnda lag skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

1 §.

Denna lag — — — — — sig själva.

Från lagens tillämpning undantagas de som äro intagna på eller försöksutskrivna från sinnessjukhus eller staten tillhörig anstalt för psykiskt efterblivna.

Från lagens tillämpning undantagas de som erhålla sluten psykiatrisk vård eller äro utskrivna på försök enligt 19 § lagen den 16 juni 1966 (nr 293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall.

2 §.

Det åligger landsting att svara för att de psykiskt efterblivna inom landstingsområdet erhålla undervisning och vård enligt denna lag och med stöd därav meddelade föreskrifter.

Det åligger landsting att svara för att de psykiskt efterblivna inom landstingsområdet erhålla undervisning och vård enligt denna lag och med stöd därav meddelade föreskrifter. Staten sörjer dock för viss undervisning av psykiskt efterblivna med syn- eller hörselskada. Om denna undervisning finnas bestämmelser i skollagen den 6 juni 1962 (nr 319).¹

För varje — — — — — eller myndigheten.

Två eller — — — — — öppen vård.

Kan det — — — — — dessa efterblivna.

Med särskola — — — — — stycket sägs.

¹ Senaste lydelse se 1965:247.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1967.

Det åligger landsting att senast den dag Konungen bestämmer inkomma med sådan komplettering av plan för ordnandet av undervisningen och vården av de psykiskt efterblivna inom landstingsområdet som föranledes av denna lag.

Psykiskt efterbliven, för vars undervisning eller vård landsting enligt denna lag blir skyldigt att svara, skall inskrivas vid särskola eller vårdanstalt. Är den efterblivne vid ikraftträdandet intagen på skol- eller yrkeshem eller vårdanstalt, skall han anses intagen där enligt lagen den 4 juni 1954 (nr 483).

Den som vid ikraftträdandet på försök vistas utom anstalt enligt 9 § reglementet den 7 juni 1940 (nr 570) för statens uppfostringsanstalter för sinnesslöa skall anses försöksutskrivnen enligt lagen den 4 juni 1954 (nr 483).

I fråga om Kronprinsessan Victorias kustsanatorium äger Konungen meddela föreskrifter som avvika från bestämmelserna i lagen den 4 juni 1954 (nr 483).

Förslag

till

Lag**om ändrad lydelse av 1 § 3 mom. sjukvårdslagen den 6 juni 1962 (nr 242)**

Härigenom förordnas, att 1 § 3 mom. sjukvårdslagen den 6 juni 1962 skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***1 §.**

3 mom. Bestämmelserna i — — — — — särskilt stadgat.

I fråga om annan vård av psykiskt efterblivna äger Konungen meddela föreskrifter som avvika från bestämmelserna i denna lag.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1967.

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås ändringar i lagen om undervisning och vård av vissa psykiskt efterblivna, som är nödvändiga på grund av att landstingen den 1 januari 1967 övertar huvuddelen av den verksamhet på området som staten handhar. Ändringarna avses vara provisoriska i väntan på ny lagstiftning om efterblivenhetsvården.

Departementschefen

Föredragande departementschefen, *statsrådet Aspling*, har i propositionen anfört:

»Enligt 2 § *lagen den 4 juni 1954 (nr 483) om undervisning och vård av vissa psykiskt efterblivna* (ändrad 1960: 112 och 1962: 411), som i det följande kallas 1954 års lag, är landstingskommunerna och de städer som inte tillhör landstingskommun huvudmän för undervisning och vård av psykiskt efterblivna som lagen avser. Från landstingskommunernas och de nämnda städernas ansvar har dock i 4 § undantagits en del kategorier psykiskt efterblivna, nämligen i huvudsak de som lider av vissa komplicerade lyten eller

är asociala eller på annat sätt svårskötta. Vidare är enligt 1 § andra stycket lagen över huvud inte tillämplig på dem som är intagna på eller försöksutskrivna från sinnessjukhus eller staten tillhörig anstalt för psykiskt efterblivna.

Huvudmännen skall göra upp planer för ordnandet av undervisningen och vården av de psykiskt efterblivna. Sådan plan skall underställas Kungl. Maj:t eller myndighet, som Kungl. Maj:t bestämmer, för prövning och fastställelse. Detsamma gäller ändring av plan (2 §). För planläggning, ledning och samordning av sin verksamhet enligt 1954 års lag skall landstingskommunen eller staden utse en centralstyrelse (6 §).

Den undervisning och vård av psykiskt efterblivna, för vilken landstingen och städerna inte svarar, ankommer i princip på staten och ombesörjs dels på särskilda statliga mentalsjukhus, dels på vissa andra institutioner, som ägs av staten eller till vilkas drift staten bidrar enligt särskilda avtal. Omhändertagande på mentalsjukhus sker med stöd av *sinnessjuklagen den 19 september 1929 (nr 321)*, som i tillämpliga delar gäller även för sinnesslöa (7 §). De särskilda statliga mentalsjukhusen för psykiskt efterblivna är Västra Marks sjukhus i Örebro, Västra Ny sjukhus i Motala, del av Källshagens sjukhus i Vänersborg, Salberga sjukhus i Sala och Vipeholms sjukhus i Lund. Efterblivna barn med svårare beteenderubbningar undervisas på statens skol- och yrkeshem på Salbohed och i Laxå samt på två enskilda skolhem, Sävstaholm och Söderhaga. Flertalet av de höggradigt vanföra psykiskt efterblivna vårdas på Kronprinsessan Victorias kustsanatorium (KVK) och Sollefteå vårdhem. Vid KVK bedrivs också särskoleundervisning. Vården av psykiskt efterblivna blinda och döva äger i huvudsak rum på två statliga arbetshem, ett i Lund för blinda (Annetorpshemmet) och ett i Finspång för döva (Mogårdshemmet). Undervisningen av blinda och döva psykiskt efterblivna barn regleras numera av *skollagen den 6 juni 1962 (nr 319)* i dess lydelse enligt lag den 3 juni 1965 (nr 247) och äger rum i sådana statliga specialskolor som avses i 2 a § skollagen.

Överförandet den 1 januari 1967 av huvudmannaskapet för mentalsjukvården från staten till landstingen innebär att även undantagen från landstingskommunernas och de landstingsfria städernas ansvar för undervisning och vård av psykiskt efterblivna slopas utom i fråga om undervisning i specialskola av psykiskt efterblivna barn med syn- eller hörselskada. Vidare skall Vipeholms sjukhus förbli statligt till den 1 januari 1970 (prop. 1963: 171, SU 210, rskr 403; prop. 1966: 64, SU 94, rskr 220).

Enligt *sjukvårdslagen den 6 juni 1962 (nr 242)* åligger det i princip landstingskommunerna och de landstingsfria städerna att ombesörja öppen och sluten sjukvård (3 §). Bestämmelserna i lagen gäller inte sådan vård av psykiskt efterblivna, varom är särskilt stadgat (1 § 3 mom.). I landstingskommunerna och de nämnda städerna utövas ledningen av den sjukvårdande verksamheten enligt lagen av en sjukvårdsstyrelse (9 § 1 mom.). Närmast

under denna styrelse förvaltas sjukhus av en direktion. Sjukvårdsstyrelsen kan utgöra direktion (11 § 1 mom.). Lagen innehåller vidare bestämmelser om administrativ chefspersonal och läkare. Om intagning på sjukhus och utskrivning därifrån beslutar enligt huvudregeln den läkare, som är ansvarig för sjukvården där (24 § och 16 § 1 och 2 mom.). På sjukhus får bara den tas in som behöver vård eller observation där (25 § 1 mom.). Intagning och kvarhållande på sjukhus mot en patients vilja kan inte grundas på sjukvårdslagen.

Lagen den 16 juni 1966 (nr 293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall träder i kraft den 1 januari 1967, då sinnessjuklagen upphör att gälla. Enligt den nya lagen kan en psykiskt sjuk person i vissa fall oberoende av eget samtycke tas in och hållas kvar på sjukhus för att han skall få psykiatrisk vård. Lagen innehåller också bestämmelser om utskrivning, besvär m. m. Enligt 1 § är lagen tillämplig även på psykisk abnormitet som inte är psykisk sjukdom eller psykisk efterblivenhet. I övergångsbestämmelserna föreskrivs emellertid, att psykisk efterblivenhet i princip skall jämföras med psykisk sjukdom vid lagens tillämpning tills Kungl. Maj:t bestämmer annat.

Med hänsyn till vad jag nu anfört behövs vissa ändringar i 1954 års lag. I betänkandet Omsorger om psykiskt utvecklingshämjade (SOU 1966: 9) har föreslagits att en ny lag skall ersätta 1954 års lag. Jag räknar med att ny lagstiftning på grundval av betänkandet skall kunna träda i kraft den 1 januari 1968. Därför bör nu endast göras sådana ändringar i 1954 års lag och i övrigt, som är nödvändiga på grund av huvudmannaskapsreformen. Dessa ändringar är inte avsedda att föregripa det slutliga ställningstagandet till förslagen i det nyssnämnda betänkandet.

Som framgått av det anförda medför huvudmannaskapsreformen att 4 § 1954 års lag måste upphävas. Dessutom måste 1 § andra stycket ändras. I 2 § bör göras en erinran om det statliga huvudmannaskapet för undervisning av vissa psykiskt efterblivna i specialskola enligt skollagen.

Ansvar för de särskilda statliga mentalsjukhusen för psykiskt efterblivna skall övertas av landstingen den 1 januari 1967, för Vipeholms sjukhus dock först senare. För de sjukhus som landstingen sålunda övertar behövs nya organisatoriska bestämmelser. Vidare skall sinnessjuklagen den 1 januari 1967 ersättas av lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall. Sistnämnda lag omfattar tills vidare i princip även psykiskt efterblivna. Denna ordning bör övergångsvis bestå. De särskilda mentalsjukhusen för psykiskt efterblivna bör inordnas under sjukvårdslagen när de blir landstingskommunala. De kommer alltså då att ingå i vederbörande landstingskommuns sjukvårdsorganisation. Den organisatoriska lösningen på längre sikt vill jag, som jag tidigare framhållit, lämna öppen. Det är dock betydelsefullt att psykiskt efterblivna, som bereds sluten psykiatrisk vård väsentligen på grund av sin efterblivenhet, tas in på något av de nuvarande särskilda

mentalsjukhusen för psykiskt efterblivna. Med hänsyn till att den nya ordningen är ett provisorium bör Kungl. Maj:t få rätt att meddela från sjukvårdslagen avvikande föreskrifter i fråga om dessa anstalter.

På grundval av det anförda förordar jag, att undantaget från tillämpningsområdet för 1954 års lag i 1 § andra stycket ändras så, att det kommer att omfatta dem som erhåller sluten psykiatrisk vård eller är utskrivna på försök enligt 19 § lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall. Förstnämnda kategori utgörs av dels dem som får psykiatrisk sjukhusvård enligt den fria intagningsformen, dels dem som bereds sådan vård med stöd av lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall. Den enda ändring i sjukvårdslagen som behövs är ett andra stycke i 1 § 3 mom. av innebörd, att Kungl. Maj:t i fråga om sådan vård av psykiskt efterblivna, som inte regleras av 1954 års lag, kan meddela föreskrifter som avviker från bestämmelserna i sjukvårdslagen.

Ett starkt behov av samarbete mellan sjukvårdsorganisationen och organisationen enligt 1954 års lag föreligger när det gäller utskrivning av psykiskt efterblivna från sluten psykiatrisk vård. Vanligen torde det vara fråga om utskrivning från sjukhus, som tidigare utgjort särskilt statligt mentalsjukhus för psykiskt efterblivna. Utskrivningen skall, beroende på intagningsformen, fr. o. m. år 1967 äga rum antingen enligt sjukvårdslagen (24 §) eller enligt lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall (16—20 §§). Enligt sistnämnda lag kan patient skrivas ut slutligt eller på försök. Jag anser att överläkaren alltid bör samråda med centralstyrelsen i den efterblivnes hemlandstingskommun, innan den efterblivne skrivs ut. Efter slutlig utskrivning kan då centralstyrelsen vidta de åtgärder enligt 1954 års lag som är befogade. Enligt de regler jag föreslår är emellertid den, som är försöksutskrivnen enligt lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall, fortfarande undantagen från tillämpningsområdet för 1954 års lag. Detta bör inte hindra att centralstyrelsen ger sjukhuset det biträde som kan behövas för att försöksutskrivningen skall leda till avsett resultat.

Enligt 27 § sjukvårdslagen kan i princip den som driver sjukhus bestämma efter vilka grunder och till vilket belopp vårdavgift skall erläggas. Vid vissa av de särskilda statliga mentalsjukhusen för psykiskt efterblivna skall f. n. vårdavgifter inte erläggas för patienter under 21 år. Jag förutsätter att avgiftsfrihet i vissa fall tillämpas även i fortsättningen. Särskilda föreskrifter i fråga om avgifter kan meddelas av Kungl. Maj:t med stöd av 1 § 3 mom. sjukvårdslagen.

De övriga anstalterna för sådana psykiskt efterblivna, som hittills varit undantagna från landstingskommunernas huvudmannaskap, synes övergångsvis kunna inordnas under 1954 års lag. De kombinerade skol- och yrkeshemmen på Salbohed och i Laxå torde därvid böra bli plananstalter, liksom Sollefteå vårdhem samt Annetorps- och Mogårdshemmen. De båda senare bör betraktas som arbetshem enligt 1954 års lag. Skolhemmen Sävsta-

holm och Söderhaga är riksanstalter, dvs. sådana enskilda anstalter som i särskild ordning godkänts för mottagande av efterblivna från hela riket (jfr 2 § fjärde stycket 1954 års lag). I fråga om KVK torde Kungl. Maj:t böra få rätt att meddela särskilda bestämmelser. KVK bör enligt 1954 års lag betraktas som en kombination av särskola och vårdhem. Verksamheten bör bedrivas som hittills och KVK bör alltså vara en organisatorisk enhet. Bemyndigandet för Kungl. Maj:t att ge särskilda föreskrifter i fråga om KVK bör lämpligen tas in i slutbestämmelserna till den nu föreslagna ändringen i 1954 års lag.

Huvudmannaskapsreformen medför behov av regional samverkan mellan landstingskommunerna. Särskild uppmärksamhet bör ägnas samarbetsfrågan när det gäller sådana plananstalter som kommer att ha hela riket som upptagningsområde (närmast skol- och yrkeshemmen på Salbohed och i Laxå samt Annetorps- och Mogårdshemmen). Samma sak gäller de hittillsvarande särskilda mentalsjukhusen för psykiskt efterblivna. Vart och ett av dessa sjukhus kommer också att i stor utsträckning få sina patienter från hela landet. Som i annat interkommunalt samarbete torde vårdlandstinget och övriga landsting kunna finna lämpliga former för det nödvändiga samarbetet, vid behov i samråd med huvudtillsynsmyndigheten.

De lagändringar jag nu förordat måste träda i kraft den 1 januari 1967. De föranleder att huvudmännen får komplettera sina planer för undervisning och vård av psykiskt efterblivna. Kungl. Maj:t bör äga bestämma den tid inom vilken detta skall ske.

De psykiskt efterblivna, som landstingskommunerna den 1 januari 1967 övertar ansvaret för från staten, bör skrivas in vid särskola resp. vårdanstalt. Detta skall naturligtvis gälla bara dem som omfattas av 1954 års lag i den nya lydelsen. En efterbliven för vilken landstingskommun på grund av lagändringen övertar vårdansvaret och som vid ikraftträdandet är intagen på skol- eller yrkeshem eller vårdanstalt bör anses intagen där enligt 1954 års lag. Den som vid ikraftträdandet — enligt särskilda bestämmelser härom — på försök vistas utom något av skol- och yrkeshemmen på Salbohed och i Laxå bör anses försöksutskrivnen enligt 1954 års lag.»

Lagrådet

Lagrådet, vars yttrande inhämtats över förslaget till lag angående ändring i lagen den 4 juni 1954 (nr 483) om undervisning och vård av vissa psykiskt efterblivna, har lämnat förslaget utan erinran.

Utskottet

Utskottet har ej funnit anledning till erinran mot Kungl. Maj:ts förslag och får därför hemställa,

att riksdagen måtte bifalla förevarande proposition, nr 132.

Stockholm den 22 november 1966

På andra lagutskottets vägnar:

AXEL STRAND

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från f ö r s t a kammaren: herr Strand, fru Hamrin-Thorell, herr Kaijser, fru Nilsson, herrar Eric Carlsson, Edström, Lennart Geijer och Dahlberg*;

från a n d r a kammaren: fru Ekendahl, herrar Wiklund, Fredriksson, Sundelin, fru Svensson, herrar Johansson i Skärstad, Jonsson och Åkerlind.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.